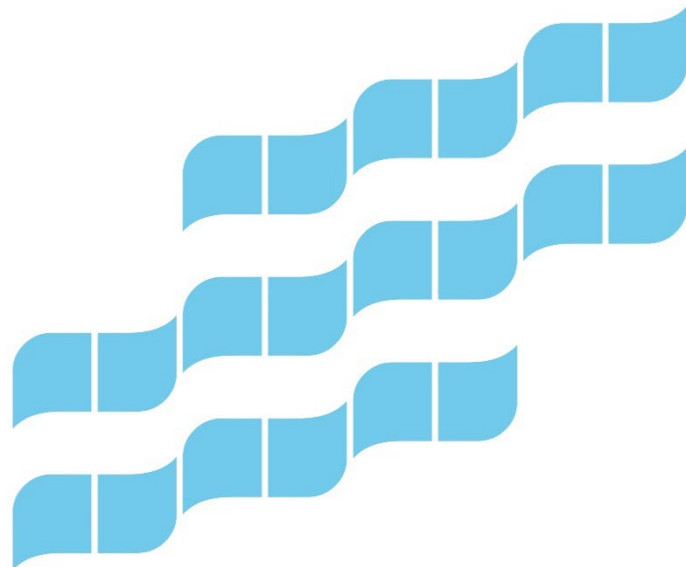

Lajisuojelusuunnitelma

Pirkanmaan vastuulajien esiintymät Tampereella – suojelun tilanne ja toimenpidesuosituks

Sisällys

Pirkanmaan vastuulla olevien uhanalaisten lajien suojelu Tampereella	3
1 Johdanto	3
2 Lajien uhanalaisuuden luokittelu	3
3 Lajisuojelun tavoitteet	4
4 Tarkastelun tulokset	5
4.1 Kangasmetsät ja harjumetsät	6
4.2 Lehdot	9
4.3 Sisävedet ja rannat	13
4.3.1 Järvet, lammet ja rannat	13
4.3.2 Virtavedet	16
4.3.3 Lähteiköt	17
4.4 Suot	18
4.5 Kalliot	20
4.6 Perinnebiotoopit ja kulttuuriympäristöt	21
5 Lajisuojelukohteet koontitaulukko	26

Pirkanmaan vastuulla olevien uhanalaisten lajien suojelu Tampereella

1 Johdanto

Pirkanmaan liitto, Pirkanmaan ELY-keskus ja Suomen ympäristökeskus julkaisivat vuonna 2021 selvityksen *Pirkanmaan uhanalaiset lajit ja luontotyytit* (Kontula ym. 2021), johon on koottu Pirkanmaalla esiintyvien uhanalaisten lajien ja luontotyyppien tietoja. Hankkeessa määriteltiin maakunnallisten vastuulajien kriteerit ja valittiin Pirkanmaalle vastuulajit, joiden säilymisen kannalta pirkanmaalaiset esiintymät ovat erityisen merkittäviä. Vastuulajeja nimettiin yhteensä 113 ja erityisesti näiden lajien esiintymien nykytila ja niihin kohdistuvat uhat kuvattiin raportissa. Lajeista kattavimmin on tietoja linnuista, sammalista, putkilokasveista, sienistä ja tietyistä hyönteisryhmistä (muun muassa perhokset ja kovakuoriaiset), joten arvioinnissa lajisto keskittyy näihin.

Pirkanmaan vastuulajien esiintymien tilanteen selvittämiseksi Tampereella tarkasteltiin vuoden 2024 aikana kyseisten lajien tiedossa olevat esiintymät paikkatietoaineistoista. Mahdolliset aineistoihin tulleet päivitykset tarkastettiin kesällä 2025. Aineistoina käytettiin laji.fi:n viranomaisportaalin tietoja sekä Tampereen kaupungin omaa luontopaikkatietoa lajien esiintymistä. Lajihaku toteutettiin viranomaisportaalissa Virva-viranomaisrajaus, kuitenkin poistaen aikarajoituksen vanhoista havainnoista. Näin haluttiin saada käsitys myös Tampereelta mahdollisesti hävinneistä lajeista. Kantakaupungista poimittiin kaikki havainnot, Teiskosta ne, jotka sijoittuvat Tampereen omistamille alueille. Keskittämällä erityisesti Tampereen omistamille alueille haluttiin saada käsitys luonnonsuojelualueohjelman ja muiden Tampereen toteuttamien monimuotoisuutta turvaavien keinojen mahdollisuuksista lajisuojelussa. Linnuista aineistosta poimittiin erityisesti pesintään viittaavat havainnot. Tällaisiksi katsottiin paitsi selkeät pesinnän todentavat havainnot, myös näköhavainnot sopivassa biotoopissa pesintäaikaan. Erityisesti liikkuvien lajien, kuten nisäkkäiden, lintujen ja osin hyönteisten, osalta aineistossa on todennäköisesti puutteita.

2 Lajien uhanalaisuuden luokittelu

Uhanalaisuusarviointi on lajien häviämiskis arviointi. Yhdessä lajien esiintymispaikkatiedon kanssa uhanalaisuusarviointi antaa tarvittavaa tietopohjaa priorisoida, suunnitella ja toteuttaa lajien ja niiden elinympäristöjen suojelutoimia paikallisella, alueellisella ja valtakunnallisella tasolla. Uhanalaisuusarvioinnin ensisijainen tarkoitus on antaa mahdollisimman kattava ja ajantasainen kuva Suomessa elävien lajien häviämiskisistä ja lajiston tilasta laajemmin. Lisäksi toistuvat uhanalaisuusarvioinnit antavat mahdollisuuden tarkastella uhanalaistumiskehityksessä tapahtuneita muutoksia, mikä edelleen lisää tulosten käyttöarvoa. Tässä lajisuojelusuunnitelmassa on käytetty Suomen lajiston viidennettä uhanalaisuusarviointia, jossa noudatetaan Kansainvälisen luonnonsuojeluliiton (IUCN) uhanalaisuusluokittelua ja kriteereitä sekä niihin liittyvää soveltamisohjetta. IUCN:n uhanalaisuusarviointi on yhdenmukainen menetelmä, jonka avulla voidaan luokitella lajien häviämiskis ja uhanalaisuutta.

Uhanalaisia ovat kaikki äärimmäisen uhanalaisiksi (CR), erittäin uhanalaisiksi (EN) ja vaarantuneiksi (VU) luokitellut lajit. Sijoittaminen uhanalaisten lajien luokkiin perustuu määrällisiin kriteereihin, jotka on suunniteltu kuvastamaan eriasteista häviämiskä. Luokkaa silmälläpidettävät (NT) käytetään lajeille, jotka arvioitaessa eivät aivan täytä uhanalaisuuden kriteerejä, mutta ovat sitä lähellä.

3 Lajisuojelun tavoitteet

Tampereen Lumo-ohjelman yhtenä tavoitteena on, että uhanalaiset lajit ja luontotyytit on turvattu. Tampereen kaupungin lajisuojelun tavoitteena on edistää sen alueilla esiintyvien uhanalaisten lajien suojelua ja tarvittavaa esiintymien hoitoa. Lajien suojelussa tärkeää on myös uhanalaistumiseen johtaneisiin syihin puuttuminen. Tämä tarkoittaa lajien elinympäristöjen parantamista ja ennallistamista vaikei esiintymiä olisi havaittu. Vain riittävä määrä uhanalaisille lajeille sopivia elinympäristöjä riittävän kytkeytyneesti turvaa lajien säilymisen tulevaisuudessakin.

Kaikista uhanalaisten lajien esiintymistä ja niiden nykytilanteesta ei ole tarpeeksi tietoa esiintymien suojeluun eikä hoitoon tai ennallistamiseen. Tämän selvityksen yhteydessä tehtiin Pirkanmaan vastuulajien lajesiintymien paikkatietotarkastelu olemassa olevista tietolähteistä, mutta osalla lajeista ja esiintymistä nykytila on syytä tarkistaa myös maastossa.

Lajien suojelua voidaan toteuttaa usein eri keinoin. Joillekin lajeille suojelualueiden perustaminen tai muu esiintymän laadun säilyttävä suojelu on perusteltu tapa turvata esiintymiä. Kaikille lajeille tärkeää on sopivien elinympäristöjen määrän lisääminen ja laadun parantaminen. Osalla lajeista elinympäristöjä on laajalti, mutta niiden laatu on heikentynyt näille lajeille merkittävien laatu-tekijöiden kannalta.

Lajit, joille on mahdollista ja tarpeen tehdä lajikohtaiset tarkemmat suojelun toimenpidesuunnitelmat, osoitetaan myös tässä suunnitelmassa.

Muiden uhanalaisten lajien suojelua ja turvaamista toteutetaan osana kaupungin toimintaa, muun muassa Lumo-ohjelman toimenpiteiden kautta. Tärkeässä roolissa on maankäytön suunnittelu ja toteutus, metsien ja viheralueiden hoito sekä erityisesti näitä tukevan luontotietoaineiston ylläpito ja käytön ohjaus.

Tampereella on havaittu vuosina 2010–2025 yhteensä 143 valtakunnallisesti uhanalaista lajia, mukaan lukien tässä tarkastellut lajit. Silmälläpidettäviä lajeja on havaittu 160. Alueellisesti uhanalaisia lajeja on havaittu 80, joista 41 on myös valtakunnallisesti silmälläpidettäviä. Lisäksi Tampereella esiintyy luonnonsuojelulain mukaisesti rauhoitettuja tai tiukasti suojeltuja lajeja, jotka eivät välttämättä ole kaikki uhanalaisia. Kaikkien näiden lajien huomiointi maankäytössä ja muussa lajien elinolosuhteisiin vaikuttavissa toiminnoissa tulee toteuttaa luonnonsuojelulain ja muiden toimintaa ohjaavien lakien mukaisesti, sekä toteuttaen Tampereen Lumo-ohjelman tavoitetta uhanalaisten lajien turvaamisesta.

4 Tarkastelun tulokset

Tampereelta löytyi paikkatietohaussa havaintoja 55 Pirkanmaan uhanalaisesta vastuulajista. On huomattava, että lajihavaintoja ei ole tallennettu yhtäläisesti käytettyihin tietolähteisiin, joten tietoa hävinneiden ja toisaalta edelleen Tampereella esiintyvien lajien tarkoista määristä ei ole tällä tarkastelulla mahdollista saada. Havainnosta monet olivat vanhoja, joten noin 35 lajista oli tulkittavissa melko varmoja, edelleen mahdollisia esiintymiä 2000-luvulla. Näistä yhdeksäntoista lajin esiintymiä oli Tampereen omistamilla alueilla vain yksi tai kaksi eli kyseiset lajit ovat varsin harvalukuisia. Muutamilla lajeista Pirkanmaan ainoat tunnetut esiintymät sijaitsevat Tampereen alueilla.

Kuten muuallakin Suomessa, myös Pirkanmaalla metsät ovat tärkein yksittäinen uhanalaisten ja silmälläpidettävien lajien elinympäristö. Tampereella erityisesti lehtolajiston esiintymiä oli suhteessa eniten. Myös vesistöjen lajeja löytyi Tampereelta melko runsaasti. Toisaalta luontotyypeistä uhanalaisimmissa, perinnebiotoopeissa, on luonnollisesti eniten uhanalaisia lajeja.

Tampereen lajisuojelusuunnitelmassa on tarkistettu, mitkä vastuulajien tiedossa olevista Tampereen kaupungin omistamille alueille sijoittuvista esiintymistä sijoittuvat jo suojeluille alueille, mille on osoitettavissa uusia luonnonsuojelualue-ehdotuksia luonnonsuojelualueohjelmassa 2026–2040, ja mitkä esiintymät tulee hoitaa muiden keinojen avulla, muun muassa osoittamalla esiintymille sopiva hoito tai muu esiintymän turvaava keino.

Ohjelman laadintahetkellä Tampereen omistamilta alueilta oli tulkittavissa noin 120 uhanalaisten vastuulajien esiintymää. Lisäksi Tampereelta löytyi vuoden 2013 laajassa kartoituksessa Pirkanmaan uhanalaisiin vastuulajeihin lukeutuvan kynäjalavan yksilöitä noin 380.

Ohjelman laatimishetkellä seitsemäntoista eri vastuulajin 30 esiintymää sijoittuu olemassa oleville luonnonsuojelualueille. Luonnonsuojelualueohjelman kohteiden toteutuksessa luonnonsuojelualueina suojeltujen esiintymien määrä kasvaa 30:stä 72:een, kun 42 tiedossa olevaa vastuulajien esiintymää saadaan suojelun piiriin. Uhanalaisten vastuulajien määrä Tampereen suojelualueilla kasvaa kymmenellä uudella lajilla, ollen ohjelman toteutuessa 27.

Erityisesti vesistöjen lajien suojelu paranee. Suojelukohteista eniten vastuulajien esiintymiä sekä vastuulajeja on lidesjärvellä, jossa esiintyy kuutta eri vastuulajia. lidesjärveltä on havaittu myös neljä muuta vesistöjen vastuulajia. Arvokkaiden lähteikköjen kaikki Tampereen omistamilla mailla olevat esiintymät saadaan ainakin osittain suojeltua ohjelman toteutuessa. Myös kangasmetsien vastuulajien esiintymiä saadaan suojelun piiriin, niin että 27:stä tiedossa olevasta esiintymästä 14 tulee suojelualueille.

Suojelualueiden osoittaminen ei yksinään riitä, vaan selviytyäkseen elinvoimaisina useat lajit vaativat myös muita toimenpiteitä. Erityisesti metsien- ja viheralueiden yleiset hoitokäytännöt tukevat lajiston säilymistä ja esiintymien ja populaatioiden vahvistumista. Elinympäristövaatimuksiltaan tarkat lajit vaativat myös erillisiä, esiintymille kohdentuvia tarkempia hoitosuunnitelmia. Perinnebiotooppien ja kulttuuriympäristöjen kaikki Tampereella esiintyvät kahdeksan lajia vaativat erillissuunnitelmat olemassa olevien

esiintymien hoidosta. Niille suojelualueiden rauhoittaminen olekaan ensisijainen keino esiintymien turvaamiseksi, vaan aktiivinen hoito on turvaamisen toimivin tapa.

Lajit on tarkastelussa ryhmitelty elinympäristöittäin siten kuin ne esitetään lähtöaineistossa *Pirkanmaan uhanalaiset lajit ja luontotyytit*-selvityksessä.

4.1 Kangasmetsät ja harjumetsät

Kangasmetsien ja harjumetsien lajiston uhanalaistumisen taustalla on pääsääntöisesti metsätalouden toimenpiteet. Erirakenteisen puuston, vanhan puuston ja lahoppuun puuttuminen sekä puulajisuhteiden muutokset ovat muuttaneet monien lajien elinolosuhteita. Lisäksi tehostunut palontorjunta ja metsien umpeenkasvu on muuttanut erityisesti paahteisen harjumetsien olosuhteita. Kangasmetsien ja harjumetsien 22:sta Pirkanmaan vastuulajista Tampereelta löytyy paikkatietomerkinä kahdeksasta lajista. Näistä lintuja on viisi. Viimeaikaisia havaintoja on lähinnä juuri linnuista. Petolinnuista on parhaiten tietoa muun muassa rengastusrekisterissä, jonka tietoihin alla olevat tiedot ensimmäiseen perustuvat. Koska petolintujen pesintäreviirit ovat salassapidettäviä, käsitellään esiintymien sijaintia tässä yhteydessä vain yleisellä tasolla.

Hiirihaukka (*Buteo buteo*), rauhoitettu, vaarantunut (VU), syynä yksilöiden vähentyminen, uhanalaisuuden syynä muutokset Suomen ulkopuolella, metsien uudistamis- ja hoitotoimet, ilmastonmuutos, vanhojen metsien väheneminen.

Muutamia pesintöjä Teiskossa Tampereen omistamissa metsissä, mutta 2000-luvun puolelta näistä ei tuoreita havaintoja. Ei havaintoja 2000-luvulta

luonnonsuojelualueilta tai luonnonsuojelualueohjelman kohteilta.

Suojelussa yleisesti huomioitava metsänkäsittely ja maankäytön muutokset, jotta pesäpuut ympäristöineen sekä elinympäristöksi sopivat vanhat metsät säilyvät.

Kuva 1. Hiirihaukka. Kuva Laji.fi mediakirjasto, Markus Varesvuo, Creative Commons, Ei-Kaupallinen, Ei-Muutoksia 4.0.

Mehiläishaukka (*Pernis apivorus*), rauhoitettu, erittäin uhanalainen (EN), yksilöiden määrä on vähentynyt huomattavasti, uhanalaisuuden syynä muutokset Suomen ulkopuolella, pyynti, peltomaiden muutokset.

Muutamia pesintöjä Teiskossa Tampereen omistamissa metsissä, mutta vain yhdestä tietoa 2000-luvulta. Tämä sijaitsee talousmetsäksi hoitoluokituksessa luokitellulla alueella.

Kuva 2. Mehiläishaukka. Kuva Laji.fi mediakirjasto, Petteri Lehikoinen, Creative Commons, Ei-Kaupallinen, Ei-Muutoksia 4.0

Suojelussa huomioitava metsänkäsittely ja maankäytön muutokset, jotta pesäpuut ympäristöineen sekä elinympäristöksi sopivat vanhat metsät säilyvät.

Varpuspöllö (*Glaucidium passerinum*), rauhoitettu, vaarantunut (VU), yksilöiden määrä vähentynyt merkittävästi, syynä metsien uudistamis- ja hoitotoimet.

Parikymmentä pesintähavaintoa Tampereen omistamilta alueilta Teiskosta, joista noin puolesta (11) pesimähavaintoja 2010-luvun jälkeen. Näistä neljä sijaitsee olemassa olevilla suojelualueilla ja kaksi luonnonsuojelualueohjelmaluonnoksen kohteilla. Kantakaupungin alueelta löytyy tietoja 20–30 pesintähavainnosta. Näistä vain kymmenestä on havaintoja 2010-luvulta, ja näistä kahden reviirin voi arvioida hävinneen lähes varmasti rakentamisen vuoksi viimeisimmän havainnon jälkeen, joten kantakaupungissa on nykyisin tiedossa arviolta kahdeksan mahdollista varpuspöllöreviiriä. Olemassa olevilla kantakaupungin suojelualueilla näistä sijaitsee yksi reviiri, ja luonnonsuojelualueohjelmaluonnoksen alueilla kaksi reviiriä. Neljä reviireistä sijaitsee asemakaavattomilla alueilla ja yksi asemakaavan liito-oravan suojelumerkinnän alueella. Näin ollen kokonaaisuudessaan luonnonsuojelualueohjelman kohteilla varpuspöllön viimeaikaisista reviireistä tulee suojelun piiriin aikaisempien viiden lisäksi neljä lisää eli yhteensä 9/18 reviireistä tulee suojelualueille.

Kuva 3. Varpuspöllö. Kuva Laji.fi mediakirjasto, Sibylle Stofer, Creative Commons, Ei-Kaupallinen Jaa-Samoin 2.0

Suojelussa huomioitava metsänkäsittely ja maankäytön muutokset, jotta pesäpuut ympäristöineen sekä elinympäristöksi sopivat vanhat metsät säilyvät.

Töyhtötiainen (*Lophophanes cristatus*), rauhoitettu, vaarantunut (VU), määrä vähentynyt merkittävästi, syynä vanhojen metsien ja lahopuun väheneminen.

Lajin reviirien tulkintaan olemassa olevan paikkatietoaineiston pohjalta liittyy paljon epävarmuuksia. Koska töyhtötiainen on uhanalaistunut vasta 2000-luvun kuluessa ja se on edelleen paikoin melko yleinen, ei havaintoja ole välttämättä viety tietokantoihin

aiemmin kattavasti. Lintu on hyvin paikkauskollinen, eivätkä poikasetkaan ilmeisesti liiku kovin kauas synnyinreviiriltään. Pesimälinnustolaskentojen tulosten perusteella eteläisen Suomen pesimäkanta on vähentynyt noin puoleen parin vuosikymmenen aikana.

Pesimäaikaisia havaintoja paikkatiedossa Tampereen omistamilta mailta 2000-luvulta Teiskosta neljä, joista kaksi olemassa olevilla suojelualueilla ja yksi luonnonsuojelualueohjelmakohteella. Kantakaupungissa tiedossa noin 15 pesimäaikaista havaintoa, joista kahdeksan 2000-luvulla ja vain neljä 2020-luvulla. Näistä kolme sijaitsee luonnonsuojelualueella, ja kaksi luonnonsuojelualueohjelman kohteella (Kauppi-Niihama sekä Niemisennokea). Paikkatietoaineistossa on todennäköisesti puutteita lajin esiintymien suhteen.

Suojelussa huomioitava metsänkäsittely ja maankäytön muutokset, jotta pesäpuut ympäristöineen sekä elinympäristöksi sopivat vanhat metsät säilyvät.

Seuraavista kangasmetsien vastuulajeista on Tampereelta havaintoja, mutta ne ovat joko hyvin vanhoja, epätarkkoja tai epäluotettavia, tai tulkittu jo hävinneiksi.

- **Maakotka** (*Aquila chrysaetos*), näköhavaintoja, ei pesintöjä.
- **Mycetoporus brucki**, vanhojen metsien kovakuoriainen, jonka havainto vuodelta 1997 tarkkuudella 1000 m Teiskossa. Tarkempi sijainti ei määriteltävissä. Tarkemmista elinympäristövaatimuksista vain vähän tietoa saatavilla.
- **Palosirkka** (*Psophus stridulus*), heinäsiirkka, havaittu viimeksi Viitapohjantien varrella vuonna 1999, esiintymä tulkittu hävinneeksi. Laji elää paahteisilla ja kuivilla, hiekkaisilla kedoilla sekä harjualueilla. Nykyään myös radan- ja tienvarret, lentokentät, laskettelurinteet ja muut ihmisen avoimena pitämät alueet. Vaatii alueita, joilla kasvillisuuspeitteessä on aukkoja ja maaperä on osittain paljas. Läheisimmät olemassa olevat esiintymät sijaitsevat Nokialla. Lajin heikon leviämiskyvyn vuoksi on epätodennäköistä, että Tampereen vanhalle esiintymälle muodostuisi uusi palosirkkapopulaatio, vaikka sen olosuhteet olisivatkin lajille sopivat.

Kuva 4. Töyhtötiainen. Kuva Laji.fi mediakirjasto, Isfugl, Creative Commons, Ei-Kaupallinen Jaa-Samoin 2.0

- **Nahkuri** (*Tragosoma depsarium*), kovakuoriainen, kaksi hyvin vanhaa epätarkkaa havaintoa, Pyynikki 1925 ja Villilä-Epilä 1910–1949, tarkkuudet 1000 metriä. Nahkuria tavataan yleensä harvapuustoisilla mäntykankailla ja vähintään muutaman vuoden vanhoilla metsäpaloalueilla. Nahkurin toukat elävät kaatuneissa kelomännnyissä, jotka ovat maakosketuksessa ja säilyvät siten sopivan kosteina. Nykyisin nahkuria tavataan ainoastaan itärajan tuntumassa sekä Suomenselällä. Nahkuri on taantunut järeiden vanhojen männiköiden, metsäpaloalueiden ja hitaasti lahoavien, suurten kaatuneiden kelomäntyjen vähenemisen myötä. Samat tekijät uhkaavat lajia edelleen. Elinolosuhteita voidaan kuitenkin edistää pitkällä tähtäimellä säästämällä etenkin kookkaat männyt, niin elävät kuin kuolleetkin. Maahan kaatuneiden järeiden männynrunkojen vaurioittamista vältetään.

4.2 Lehdot

Pirkanmaan asema osana Etelä-Hämeen lehtokeskusta näkyy myös melko suurena lehtojen vastuulajien määränä. Lehtojen vastuulajeja on Pirkanmaalla 21, joista kahdeksaa esiintyy Tampereella.

Suomennunnamittari (*Babtria tibiale fennica*), perhonen, erityisesti suojeltavat lajit, erittäin uhanalainen (EN), Suppea esiintymisalue ja taantuminen, tai esiintymisen voimakas pirstoutuminen, tai erittäin suuret kannanvaihtelut, syynä metsien uudistamis- ja hoitotoimet ja puulajisuhteiden muutokset.

Vanhoja, epätarkkoja havaintoja kantakaupungista ja muutama Teiskosta. Tuoreimmat havainnot 2000-luvun alusta Vuoreksesta. Kyseinen alue nykyisin rakennettu.

Kuva 5. Suomennunnamittari. Kuva Laji.fi mediakirjasto, Kettunen, Jukka, Creative Commons, Jaa-Samoin 4.0

Suojelussa huomioitava erityisesti konnanmarjaa kasvavien lehtojen turvaaminen ja hoito mustakonnamarjan esiintymien säilyttämiseksi.

Hajuheinä (*Cinna latifolia*), direktiivilaji, rauhoitettu, silmälläpidettävä (NT), suppea esiintymisalue ja taantuminen, tai esiintymisen voimakas pirstoutuminen, tai erittäin suuret kannanvaihtelut, syynä metsien uudistamis- ja hoitotoimet, ojitus, rakentaminen.

Tampereelta tiedossa olevat seitsemän esiintymää sijaitsevat kantakaupungin alueella. Esiintymistä kolme sijaitsee jo olemassa olevilla luonnonsuojelualueilla, Leppiojan, Pahaluoman ja Peltolampi-Pärrinkosken luonnonsuojelualueilla. Kaksi esiintymää sijaitsee Lempäälästä Tampereelle 2024 siirtyneellä alueella. Näillä on yleiskaavan s-1-suojelumerkintä. Yksi esiintymä sijaitsee Myllypuron asemakaavan sl-1-suojelumerkinnällä. Yksi esiintymä sijaitsee puolustusvoimien alueella, eikä sen nykytilanteesta ole tietoa.

Kuva 6. Hajuheinä. Kuva Lasse Kosonen

Suojelussa huomioitava erityisesti varjoisien, louhikkoisten puronvarsilehtojen suojele riittäväillä varoetäisyyksillä. Elinympäristöjen kosteustasapainon säilyttämiseksi ko. purojen vedenlaatuun ja -määrään tulee valuma-alueella rakentamisen ja muun maankäytön yhteydessä kiinnittää erityistä huomiota.

Valkoselkätikka (*Dendrocopos leucotos*), rauhoitettu, vaarantunut (VU), pieni populaatiokoko, syynä lahoppuun väheneminen ja metsien puulajisuhteiden muutokset.

Kanta on vahvistunut Pirkanmaalla, ja lukuisat havainnot Tampereella viittaavat siihen, että myös Tampereella voi olla lajin pesintää.

Suojelussa huomioitava metsänkäsittely ja maankäytön muutokset, jotta pesäpuut ympäristöineen sekä elinympäristöksi sopivat runsaslahoppuustoiset lehtimetsät, säilyvät. Lahoppuuta, erityisesti lehtilahoppuuta tulee myös lisätä aktiivisesti ja erityisesti metsien ja puistojen hoidon yhteydessä.

Kuva 7. Valkoselkätikka. Kuva Laji.fi mediakirjasto, Petteri Lehtikoinen, Creative Commons, Ei-Kaupallinen, Ei-Muutoksia 4.0

Hämeenhitukoi (*Elachista saarelai*), pikkuperhonen, erityisesti suojeltava, erittäin uhanalainen (EN), suppea esiintymisalue ja taantuminen, tai esiintymisen voimakas pirstoutuminen, tai erittäin suuret kannanvaihtelut, syynä metsien uudistamis- ja hoitotoimet, ojitus ja turpeenotto.

Yksi havainto Tampereelta, Niihamajärven lähistöltä, Soukonvuoren luonnonsuojelualueelta (havainnon tarkkuus 100 m). Lisäksi tietokannoissa havaintoja Tampereelta, joissa löytöpaikaksi on merkitty Hervanta ja tarkkuus 10 000 m. Kuvattu tieteelle uutena lajina Tampereen esiintymistä. Tampereen esiintymien lisäksi tunnetaan vain yksi toinen esiintymä Suomessa.

Suojelussa huomioitava metsänkäsittely ja maankäytön muutokset. Varjoisien, vanhojen paksusammaleisten havumetsien huomiointi. Toukkien ravintokasvi sormisara ja todennäköisesti myös jalkasara.

Lustehitukoi (*Elachista subocellea*), pikkuperhonen, erittäin uhanalainen (EN), suppea esiintymisalue ja taantuminen, tai esiintymisen voimakas pirstoutuminen, tai erittäin suuret kannanvaihtelut, syynä metsien puulajisuhteiden muutokset ja kuloalueiden väheneminen.

Kaksi havaintoa Tampereelta, toinen luonnonsuojelualueohjelman kohteelta Rajamäki, toinen Sorilasta Nurmi-Sorilan osayleiskaavan (yk035) AP-9-merkinän alueella.

Esiintymät kuivissa mäkilehdoissa, paahteisilla alueilla ja rantalehdoissa, joissa esiintyy toukan ravintokasvia mäkilehtolustetta.

Suojelussa huomioitava metsänkäsittely ja maankäytön muutokset. Myös esiintymien hoitotoimet arvioitava lehtoisuuden säilyttämiseksi. Nurmi-Sorilan esiintymän turvaaminen metsänhoidon ja mahdollisen tarkemman maankäytön suunnittelun yhteydessä.

Keltajänönkorva (*Otidea minor*), sieni, erittäin uhanalainen (EN), suppea esiintymisalue ja taantuminen, tai esiintymisen voimakas pirstoutuminen, tai erittäin suuret kannanvaihtelut, syynä rakentaminen, kuluminen, metsien uudistamis- ja hoitotoimet.

Kuva 8. Hämeenhitukoi. Kuva Laji.fi mediakirjasto, Malinen, Pekka; Luomus, Creative Commons, Jaa-Samoin 4.0

Kuva 9. Lustehitukoi. Kuva Laji.fi mediakirjasto, R.Siiloaho, Creative Commons, Vapaa 4.0

Yksi havainto Tampereelta, Kaukaniemestä, asemakaavassa suojelumerkintä sl-15. Esiintymän nykytilanne epävarma. Lajin elinympäristövaatimukset eivät selkeitä. Elinympäristön säilyttäminen mahdollisimman muuttumattomana varovaisuusperiaatteen mukaisesti.

Niinijäärä (*Stenostola dubia*), kovakuoriainen, silmälläpidettävä (NT), suppea esiintymisalue ja taantuminen, tai esiintymisen voimakas pirstoutuminen, tai erittäin suuret kannanvaihtelut, syynä lahoppuun väheneminen ja metsien puulajisuhteiden muutokset.

Kuva 10. Niinijäärä. Kuva Laji.fi mediakirjasto, Seppo Luuri, Creative Commons, Ei-Kaupallinen 4.0

Viisi esiintymää Tampereen kantakaupungissa. Yksi esiintymä luonnonsuojelualueohjelman kohteella Pitkäahde. Esiintymä myös kyseisen suojelualue-rajauksen vieressä entisen laskettelurinteen puolella. Yksi esiintymä Kaukaniemessä, asemakaavan VL-10-alueella. Lisäksi esiintymiä ilmeisesti puistopuilla Iidesjärven etelärannalla ja Liisanpuistossa.

Niinijäärä elää etupäässä lehmuksen oksissa, joskin se voi elää muillakin lehtipuilla, esimerkiksi raidalla. Naaras munii vastakuolleisiin tai vähän vanhempiin 2–5 cm:n halkaisijaltaan oleviinoksiin. Toukat elävät aluksi kuoren alla ja koteloituvat myöhemmin oksan sisälle puuainekseen. Aikuiset niinijäärät liikkuvat toukokuun lopulla ja kesäkuussa, jolloin niitä tapaa lehmuksen lehdiltä ja puiden tyvillä kasvavilta vesoilta. Niinijäärän kehitysaika on kaksivuotinen. Tärkeää on siis säästää paitsi lehmuksia, myös niiden maahan pudonneita oksia.

Kuusamalasisiipi (*Synanthedon soffneri*), perhonen, vaarantunut (VU), suppea levinneisyysalue ja taantuminen, tai esiintymisen voimakas pirstoutuminen, tai erittäin suuret kannanvaihtelut, syynä metsien puulajisuhteiden muutokset ja metsien uudistamis- ja hoitotoimet.

Kuva 11. Kuusamalasisiipi. Kuva Laji.fi mediakirjasto, Pekka Malinen, Creative Commons, Ei-Kaupallinen 4.0

Kaksi esiintymää Tampereella, Vuoreksessa ja Lukonmäessä. Vuoreksen esiintymän tarkkuus 100 m, esiintymäalue mahdollisesti jäänyt rakentamisen alle. Lukonmäen esiintymä rakennetulla alueella.

Toukka elää kuusamalla valoisissa lehtometsissä, metsäaukioilla ja metsänreunoilla. Suojelussa huomioitava metsänkäsittely ja maankäytön muutokset.

4.3 Sisävedet ja rannat

Pirkanmaan vesistöt ja niiden rannat ovat erittäin merkittävä uhanalaisten ja silmälläpidettävien lajien elinympäristö. Tampereella on erityisen paljon ja monipuolisesti vesistöjä, aina suurista järivistä pieniin noroihin ja lähteikköihin.

4.3.1 Järvet, lammet ja rannat

Järvien, lampien ja rantojen 17 uhanalaisesta vastuulajista Tampereella esiintyy viittä.

Agabus striolatus, sukeltajakuoriainen, vaarantuntu (VU), suppea esiintymisalue ja taantuminen, tai esiintymisen voimakas pirstoutuminen, tai erittäin suuret kannanvaihtelut. Syynä kemialliset haittavaikutukset ja vesirakentaminen.

Kaksi esiintymää Tampereella, joista toinen lidesjärvellä (havaintovuosi 2001) ja toinen pelto-ojassa Sorilassa. lidesjärven esiintymä kuuluu luonnonsuojelualueohjelmakohteelle.

Esiintyy rehevissä järvissä ja lammissa. Lajin tarkemmista elinympäristövaatimuksista ei ole löydettävissä tietoa.

Punasotka (*Aythya ferina*), äärimmäisen uhanalainen (CR), riistalaji, yksilöiden määrä on vähentynyt merkittävästi.

Tampereella nykyisin todennäköistä pesintää enää ainoastaan lidesjärvellä, vain 0–2 parin voimin vuosittain.

Punasotkan mieluisinta pesimäympäristöä ovat laajat ja rehevät järvet, sekä jokisuistot. Suomen punasotkakanta on vähentynyt dramaattisesti viime vuosikymmenien aikana, 1970-luvulta nykyaikaa tultaessa pesimäkanta on vähentynyt kymmenesosaan. Vähennys on ollut lidesjärvellä samansuuntainen 1980-luvun noin 10 parista. Vähennemisen taustalla on useita syitä. Punasotka kärsii pesimäympäristöjen liiallisesta rehevöitymisestä, naurulokkikolonioiden vähenemisestä, vieraspetojen runsastumisesta sekä alueittain liiallisesta metsästyksestä. Lintuvesien kunnostushankkeiden, joihin sisältyvät ravinnekuormituksen vähentäminen, kalaston vähentäminen ja

Kuva 12. *Agabus striolatus*. Kuva Laji.fi mediakirjasto, Luomus, University of Helsinki, Creative Commons 4.0

Kuva 13. Punasotka. Kuva Laji.fi mediakirjasto, Rudo Jureček, Creative Commons, Ei-Kaupallinen, Jaa-Samoin 2.0

vedenpinnan nostaminen, on havaittu johtavan muun muassa punasotkan määrien kasvamiseen. lidesjärvelläkin on suojelun lisäksi tärkeää jatkaa kunnostustoimia.

Nokikana (*Fulica atra*), erittäin uhanalainen (EN), riistalaji, yksilöiden määrä on vähentynyt merkittävästi.

Runsas pesimäkanta lidesjärven luonnonsuojeluohjelma-alueella, vuonna 2024 18 paria. Muutamia 1–2 parin pesintäyrityksiin viittavia havaintoja myös viime vuosilta luonnonsuojelualueilta: Vaakko-lammelta ja Härmälän Vähäjärveltä. Näillä pesinnät lienevät epävarmoja.

Kuva 14. Nokikana. Kuva Laji.fi mediakirjasto, Rudo Jureček, Creative Commons, Ei-Kaupallinen, Jaa-Samoin 2.0

Nokikana viihtyy erityisesti rehevillä järvillä ja lammilla. Kaikki nokikanan kotimaan kannan romahtamiseen liittyvät tekijät eivät ole tiedossa, mutta suurimman osan niistä oletetaan liittyvän vesistön liikarehevoitumiseen. Tämä aiheuttaa muun muassa pohjakasvillisuuden vähenemiseen johtavaa veden samentumista sekä samasta ravinnosta lintujen kanssa kilpailevien särkikalakantojen runsastumista. Myös petojen saalistukselta suojaavien naurulokkikolonioiden vähenemisen voidaan katsoa osaltaan vaikuttavan samantaisissa elinympäristöissä pesivän nokikanan kasvavaan ahdinkoon. Vähemmän merkittävänä tekijänä voidaan puolestaan pitää metsästystä sekä pienpetojen aiheuttamaa poikaskuolleisuutta. Myös ankarat talvet voivat satunnaistekijänä aiheuttaa suuria vuosivaihteluita. Suojelun lisäksi onkin tärkeää jatkaa lidesjärven kunnostustoimia, sekä huolehtia myös muiden rehevien lintukosteikkojen säilymisestä.

Kynäjalava (*Ulmus laevis*), rauhoitettu, vaarantunut (VU), yksilöiden määrä on vähentynyt merkittävästi. Syynä rakentaminen (maalla), metsien uudistamis- ja hoitotoimet, vesirakentaminen, pellonraivaus.

Kynäjalavaa esiintyy Tampereella Pyhäjärven rannoilla erityisesti Villilä-Raholan, Tahmelan ja jonkin verran myös Viinikanlahden etelärannalla Rantaperkiön ja Härmälän rannoilla. Esiintymät ovat pääosin asemakaavojen viheralueilla. Osalla esiintymistä on lajia suojaava asemakaavamerkintä. Lajin esiintymisiin tulee kiinnittää erityistä huomiota rantametsien hoidossa.

Esiintyy järvenrantalehdoissa, harvoin viljelykarkulaisena, toisinaan koristepuu. Vesistöjen säännöstelyn aloittaminen ja kevättulvien katoaminen ovat edistäneet rantametsien kuusettumista ja heikentäneet kynäjalavan mahdollisuuksia uudistua.

Kuva 15. Kynäjalava. Kuva Laji.fi mediakirjasto, Jouko Rikkinen, Creative Commons, Ei-Kaupallinen 4.0

Kynäjalavan suojelussa tärkeää on lajin huomioiminen rantametsien käsittelyissä. Lajin yksilöt, myös taimet, ovat rauhoitettuja, eikä niitä saa vahingoittaa.

Lietetatar (*Persicaria foliosa*), direktiivilaji, rauhoitettu, erittäin uhanalainen (EN), suppea esiintymisalue ja taantuminen, tai esiintymisen voimakas pirstoutuminen, tai erittäin suuret kannanvaihtelut. Syynä vesirakentaminen, avoimien alueiden sulkeutuminen ja kemialliset haittavaikutukset.

Tampereella kantakaupungissa kuusi esiintymää, joista havaintoja 2000-luvulta. Näistä yhdestä on todettu, että kasvuedellytyksiä ei enää ole, muiden osalta lajin esiintyminen on edelleen tulkittu mahdolliseksi. Esiintymistä neljä sijaitsee Näsijärven rannassa Kaupissa, ja ne ovat luonnonsuojelualueohjelman kohteella. Yksi sijaitsee Suomensaaressa ja saattaa olla hävinnyt. Yksi esiintymä on sijainnut Romsinlahden pohjukassa Rauhaniemessä ja on asemakaavan suojelumerkinnällä sl-16. Teisko-Aitolahdessa esiintymiä on ollut 2000-luvulla viisi, joista kolme on tulkittu nykyisin olemassa olevaksi tai mahdolliseksi.

Kuva 16. Lietetatar. Kuva Laji.fi mediakirjasto, Henry Väre, Creative Commons Nimeä Ei-Kaupallinen 4.0

Lajin elinympäristöä ovat avoimet tulvarannat; rehevät järvet ja lammet; lampareet ja allikot. Lietetatar kasvaa matalassa vedessä tai märällä maalla, avoimilla ja usein tulva-vaikutteisilla jokisuistojen, jokien ja järvien lieterannoilla liejunsekaisella savi- tai hieta-pohjalla. Nimensä mukaisesti se suosii kasvupaikallaan tulvan mukanaan tuomaa lietettä. Se leviää tyypillisesti jäiden tai laidunnuksen paljastamille avoimille rannoille. Lietetatar kannan koko vaihtelee vuosittain suuresti. Laji on Pirkanmaalla taantunut etenkin järvien sekä Kokemäenjoen säännöstelyn ja rantojen umpeenkasvun seurauksena.

Luhtaorvokki (*Viola uliginosa*)

Alkuperäiset esiintymät Tampereella ovat hävinneet rakentamisen vuoksi. Niistä talteen otettujen kasvien kantaa ylläpidetty, kasvatettu sekä siirtoistutettu muutama paikkaan. Tampereella yksi siirtoistutettu esiintymä lidesjärvellä. Esiintymän tila on viime aikoina heikentynyt.

Seuraavista järvien, lampien ja rantojen vastuula-jeista on Tampereelta havaintoja, mutta ne ovat joko hyvin vanhoja, epätarkkoja tai epäluotettavia, tai tulkittu jo hävinneiksi:

- **Rantaorvokki** (*Viola stagnina*)
- **Rantalitukka** (*Cardamine parviflora*)

Kuva 17. Luhtaorvokki. Kuva Laji.fi mediakirjasto, Henry Väre, Creative Commons, Ei-Kaupallinen 4.0

4.3.2 Virtavedet

Tampereella esiintyy 12:sta Pirkanmaan vastuulajista viittä, joista neljää on tavattu Tampereen omistamilla alueilla.

Toutain (*Leuciscus aspius*), kala, direktiivilaji liitteet II ja V, silmälläpidettävä (NT), syynä suppea esiintymisalue ja taantuminen, tai esiintymisen voimakas pirstoutuminen, tai erittäin suuret kannanvaihtelut. Syynä pyynti, vesirakentaminen, kemialliset haittavaikutukset).

Tampereella esiintymispaikkoja Pyhäjärvi, Iidesjärvi, Särkijärvi, Sääksjärvi, Löytänäjärvi, Pahalampi. Virtavesikohteista Pärrinkoski Peltolampi-Pärrinkosken luonnonsuojelualueella.

Toutain on EU:n luontodirektiivin lajeja, mutta Suomessa sitä ei ole suojeltu lainsäädännön keinoin. Toutaimen hoidosta vastaa maa- ja metsätalousministeriö ja sen alainen kalataloushallinto. Toutain on elänyt Suomessa alun perin pääasiassa vain Kokemäenjoen ja Kymijoen vesistöalueilla, mutta alkuperäiskantoja vahvistavat ja uusia kantoja luovat istutukset ovat muuttaneet toutaimen levinneisyyttä voimakkaasti. Nykyään sitä tavataan lukuisissa vesistöissä aina Vaasan korkeudelle saakka. Toutain on kutupaikkonsa suhteen vaatelias ja kutupaikkojen olosuhteiden säilyminen sopivina onkin keskeistä toutaimen suojelussa.

Noropalkonen, (*Hydroptila occulta*), vesiperhonen, vaarantunut (VU), suppea esiintymisalue ja taantuminen, tai esiintymisen voimakas pirstoutuminen, tai erittäin suuret kannanvaihtelut. Syynä vesirakentaminen, kemialliset haittavaikutukset, ojitus ja turpeenotto.

Kuva 18. Noropalkonen. Kuva Laji.fi mediakirjasto, Malinen, Pekka, Luomus, Creative Commons, Jaa-Samoin 4.0

Lajin elinympäristöjä ovat purot ja norot ja Tampereelta sitä on havaittu Peltolampi-Pärrinkosken luonnonsuojelualueelta vuosina 2008, 2012, 2017 ja 2025. Lajia on vaikea havaita ja havaitut lajin aikuisten yksilömäärät ovat olleet pieniä.

Lajin tarkemmista elinympäristövaatimuksista ei löydy tietoja. Noropalkosen suojelussa on huomioitava erityisesti veden laadun ja määrän, puron luonnontilan ja riittävän suojavyöhykkeen turvaaminen. Pärrinkoskella on tehty ennallistamistöitä vuonna 2024 ja niiden vaikutuksia kosken pohjaeläimiin ja noropalkoseen seurattiin vuonna 2025.

Vähäsilmutpalkonen (*Ithytrichia clavata*), vesiperhonen, silmälläpidettävä (NT). Luokituksen syynä hyvin pieni populaatiokoko, tai rajoittunut esiintymisalue ja alttius voimakkaalle vähenemiselle. Kehityksen syynä vesirakentaminen, kemialliset haittavaikutukset, ojitus ja turpeenotto sekä satunnaistekijät.

Tampereella esiintyy Kiimajoella, jonka rantaa sisältyy Terälahden luontokoulun metsä - luonnonsuojeluohjelma-alueeseen. Lajista on vain vähän havaintoja Suomesta.

Vähäsilmupalkosen elinympäristöjä ovat kosket, joet sekä purot sekä norot, joten sitä esiintyy eri kokoluokan virtavesissä. Suojelussa on tärkeää säilyttää elinympäristöt ja niiden laatutekijät, kuten vedenlaatu ja virtausolot.

Purosuomusammal (*Radula lindenbergiana*), erityisesti suojeltava laji, vaarantunut (VU). Luokituksen syynä pieni populaatiokoko ja jatkuva taantuminen ja pirstoutuminen, tai voimakkaat vaihtelut. Kehityksen syynä vesirakentaminen, metsien uudistamis- ja hoitotoimet, ojitus ja turpeenotto, rakentaminen (maalla), kaivannaistoiminta ja satunnaistekijät.

Kuva 19. Purosuomusammal. Kuva Emmi Lehtonen.

Esiintymiä Tampereella kolme:

Peltolampi-Pärrinkosken luonnonsuojelualueen puro ja Vormiston Myllyoja, jossa toteutettiin vuoden 2025 elokuussa ennallistamistoimia, sekä Teiskossa Nallin luonnonsuojelualueella Pirttijärven laskupuron koskipaikka.

Purosuomusammal elää puro- ja koskikivien pärskeyöhykkeellä, kuten Tampereella, mutta joskus sitä tavataan myös valuvetisillä kallioseinämillä. Suojelussa on huomioitava metsänkäsittely ja riittävän suojavyöhykkeen turvaaminen sekä puron vesitalouden, luonnontilan ja veden laadun turvaaminen. Varovaiset ja lajin kasvupaikat huomioivat ennallistamistoimet parantavat myös purosuomusammalen elinolosuhteita koskissa ja puroissa. Virkistyskäyttöä tulee ohjata niin, ettei purosuomusammalen elinpaikat kulu.

Virtavesien vastuulajeista on Tampereelta havaintoja, mutta ei Tampereen omistamilta mailta:

- **Kantokinnassammal** (*Scapania apiculata*)

4.3.3 Lähteiköt

Pirkanmaan uhanalaisista neljästä lähteikkölajista kahta esiintyy Tampereella.

Harsosammal (*Trichocolea tomentella*), vaarantunut (VU), suppea esiintymisalue ja taantuminen, tai esiintymisen voimakas pirstoutuminen, tai erittäin suuret kannanvaihtelut. Syynä vesirakentaminen, ojitus ja turpeenotto, metsien uudistamis- ja hoitotoimet ja rakentaminen (maalla): Esiintyy elinvoimaisena usealla lähteiköllä luonnonsuojelualueohjelman kohteella Ylä-Pirttijärvi sekä yhdellä lähteiköllä Vaiverosuon luonnonsuojelualueella. Tyypilliset kasvupaikat ovat luonnontilaisten tai luonnontilaisten kaltaisten tihkupintojen reunoilla.

Kuva 20. Harsosammal. Kuva Laji.fi mediakirjasto, Jouko Rikinen, Creative Commons, Ei-Kaupallinen 4.0

Kostea ja varjoisaa elinympäristöä suosivan harsosammalen kasvupaikat tulee rajata metsänhoidon, maanmuokkauksen, ojitusten ja vesirakentamisen ulkopuolelle. Riittävä peitteinen suojavyöhyke tulee jättää. Esiintymisalueella tai sen lähiympäristössä ei tule tehdä vesitalouteen vaikuttavia toimenpiteitä. Varovaiset ennallistamistyöt voivat olla tarpeen joidenkin esiintymien lähetyvillä lähteikön ja läheisten suoalueiden vesitalouden palauttamiseksi.

Etelänkoipikorri (*Nemoura flexuosa*), koskikorento, erityisesti suojeltava laji, erittäin uhanalainen (EN), suppea esiintymisalue ja taantuminen, tai esiintymisen voimakas pirstoutuminen, tai erittäin suuret kannanvaihtelut. Syynä vesirakentaminen, ojitus ja turpeenotto sekä kemialliset haittavaikutukset.

Esiintyy Tampereella Leppäsen/Valkaman lähteellä, joka on osittain luonnonsuojeluohjelmakohteella Leppänen. Esiintymän läntisempi, vuosina 2024–25 ennallistettu osa jää kohteen ulkopuolelle.

Suojelussa tärkeää on lähteikköjen luonnontilan, vesitalouden ja veden laadun turvaaminen sekä riittävät suojavyöhykkeet.

4.4 Suot

Pirkanmaan uhanalaisiksi soiden vastuulajeiksi on määritelty viisi laji. Tampereen suot ovat pääasiassa metsäojitettuja korpia ja rämeitä, joukossa on muutama avoimempi pieni nevin. Soiden vähäisen määrän takia uhanalaisia vastuulajeja esiintyykin Tampereella vähän. Kolmesta Tampereella havaitusta soiden vastuulajista vain kahdesta on havaintoja 2000-luvulta.

Korpihohtosammal (*Herzogiella turfacea*), erityisesti suojeltava, rauhoitettu, vaarantunut (VU). Yksilöiden määrä on vähentynyt merkittävästi ja pieni populaatiokoko ja jatkuva taantuminen ja pirstoutuminen, tai voimakkaat vaihtelut. Syynä uhanalaistumiselle on ojitus ja turpeenotto, vesirakentaminen, metsien uudistamis- ja hoitotoimet, lahoppuun väheneminen ja rakentaminen (maalla).

Tampereella on yksi esiintymä Kulkkilassa, Rajajärveen laskevan ojan varren tervaleppävaltaisessa korvessa. Esiintymä turvataan metsän hoitoluokituksella suojelumetsäksi.

Korpihohtosammal kasvaa luhtaisissa puronvarsikorvissa ja järvenrantojen lehtomaisissa tai korpimaisissa tervalepikoissa lahoppuulla, kannoilla ja kostealla humuksisella tai turpeisella maalla. Lajia voi esiintyä myös metsäluhdissa ja kosteissa lehdoissa. Joskus lajin tapaa kallioiden tyvionkaloista tai metsäisistä louhikoista. Korpihohtosammal suosii suojaisia, varjoisia elinympäristöjä, joten varsinaisten elinympäristöjen säästämisen lisäksi on erityisesti tarpeen riittävän laajojen suojavyöhykkeiden huomioiminen sopivien elinympäristöjen lähistöjen mahdollisissa muutoksissa.

Kuva 21. Korpihohtosammal. Kuva Laji.fi mediakirjasto, Jouko Rikkinen, Creative Commons, Ei-Kaupallinen 4.0

Pohjansirkku (*Emberiza rustica*), silmälläpidettävä (NT). Yksilöiden määrä on vähentynyt merkittävästi, syynä metsien uudistamis- ja hoitotoimet sekä ojitus ja turpeenotto.

Tampereella on pesimäaikainen havainto varoittavasta yksilöstä vuonna 2012 luonnonsuojelualueohjelman kohteelta Ylä-Pirttijärvi.

Kuva 22. Pohjansirkku. Kuva Laji.fi mediakirjasto, Hiyashi Haka, Creative Commons, Ei-Kaupallinen, Jaa-Samoin 2.0

Suomessa pohjansirkun yhtenäisen levinneisyysalue ulottuu Pohjois-Karjalasta Oulun seudulle ja siitä Sodankylään asti, maan etelä- ja keskiosissa kanta on harvempi. Pohjansirkun tyypillisintä pesimäympäristöä ovat kosteat rämeet ja korvet. Vähentymisen taustalla lienevät sekä muutokset pesimäalueilla, kuten tehostunut metsätalous ja soiden ojitus, että pyynti ja maatalouden tehostuminen talvehtimisalueilla. Soita ennallistamalla lajin elinympäristöjä voidaan lisätä, ja siten mahdollistaa sen runsastuminen.

Yhdestä soiden vastuulajista on Tampereelta havaintoja, mutta ne ovat joko hyvin vanhoja, epätarkkoja tai epäluotettavia, tai tulkittu jo hävinneiksi.

- **Kirjopapurikko** (*Lopina achine*), erityisesti suojeltava, rauhoitettu, erittäin uhanalainen (EN). Suppea esiintymisalue ja taantuminen, tai esiintymisen voimakas pirstoutuminen, tai erittäin suuret kannanvaihtelut. Syynä metsien uudistamis- ja hoitotoimet ja ojitus ja turpeenotto. Tampereelta epätarkkoja havaintoja tuoreimmillaan 1980-luvulta.

Elinympäristöt ovat tuore- tai kosteapohjaisissa kuusi- ja sekametsissä, usein soiden läheisyydessä, heinäisillä ja ruohoisilla aukko- ja aukkopaikoilla. Laji viihtyy tuore- ja kosteapohjaisissa kuusivaltaisissa korvissa, joissa metsä rajoittuu usein rämesuohon. Toukka elää heinäkasveilla (Poaceae), kuten nurmilauhalla (*Deschampsia cespitosa*), sekä sarakasveilla (Cyperaceae).

4.5 Kalliot

Kallioiden kahdeksasta vastuulajista lajeista kolmesta on havaintoja Tampereen omistamilta kohteilta.

Isotorasammal (*Cynodontium suecicum*), rauhoitettu, vaarantunut (VU). Yksilöiden määrä on vähentynyt merkittävästi, pieni populaatiokoko ja jatkuva taantuminen ja pirstoutuminen, tai voimakkaat vaihtelut. Syynä metsien uudistamis- ja hoitotoimet. Tampereella yksi esiintymä Pitkäahteessa, luonnonsuojelualueohjelmakohteella.

Isotorasammal kasvaa useimmiten havumetsissä suojaisilla karujen kallioiden jyrkenteillä, joiden edusta on puustoinen. Sammal vaatii tasaista kosteutta, ja kasvualustat voivat olla ajoittain valuvetisiä. Isotorasammal on yksi harvoista Pohjois-Euroopan kotoperäisistä lajeista. Tarpeeksi laajojen suojavyöhykkeiden huomioiminen sopivien elinympäristöjen lähistöjen mahdollisissa muutoksissa on tarpeen.

Kolokärpäsammal (*Rhabdoweisia crispata*), erityisesti suojeltava laji, erittäin uhanalainen (EN). Pieni populaatiokoko ja jatkuva taantuminen ja pirstoutuminen, tai voimakkaat vaihtelut. Syynä satunnaistekijät ja metsien uudistamis- ja hoitotoimet. Tampereen esiintymä Hikivuorella sijaitsee luonnonsuojelulla suojella alueella.

Lehtisammaliin kuuluva pienikokoinen (1–2 cm korkea) ja pystyversoinen kolokärpäsammal muodostaa kallionkoloihin pieniä kellanvihreitä, peittomaisia kasvustoja. Vaatii suojaisaa ja tasaisen kosteaa pienilmastoa. Laji viihtyy jyrkenteiden, rotkojen ja luolien kallionseinämissä olevissa suojaisissa raoissa, halkeamissa ja onkaloissa. Kallionedustojen tulee säilyä jatkuvasti peitteisinä riittävän laajalti, jotta lajin edellyttämä suojaisa pienilmasto säilyy.

Huuhkaja (*Bubo bubo*), rauhoitettu laji, erittäin uhanalainen (EN). Yksilöiden määrä vähentynyt merkittävästi, syynä häirintä ja liikenne, pyynti ja myös parantunut jätteenkäsittely, joka on vähentänyt muun muassa kaatopaikkojen rottakantaa merkittävästi. Muutama pesintä Tampereella.

Kuva 23. Huuhkaja. Kuva Laji.fi mediakirjasto, Jarkko Santaharju, Creative Commons, Ei-Kaupallinen, Ei-Muutoksia 4.0

Huuhkaja on reviiriuskollinen paikkalintu. Euroopan suurimpana pöllölajina se pystyy saalistamaan yllättävänkin suuria saaliita. Rottien lisäksi, se on moneen muuhun pöllöön verrattuna melko kaikkiruokainen ja pesii usein myös huonoina myyrävuosina. Huuhkaja suosii pesimäympäristönä metsäisten alueiden kalliojyrkänteitä, mutta nykyään myös louhoksia ja hiekkakuoppia lähiympäristöineen. Kantoihin voi vaikuttaa kaatopaikkojen rottatilanteen heikentymisen lisäksi metsien huuhkajien ravintotilanteen heikentyminen metsäjänisten vähenemisen vuoksi. Myös tuulivoimalat on todettu lajille haitallisiksi. Huuhkajia menehtyy paljon tieliikenteessä, törmäyksissä sähkölinjoihin sekä voimajohdoista saatuihin sähköiskuihin.

Lajin esiintymien huomiointi metsäkäsittelyssä sekä sopivien elinympäristöjen lähiympäristössä. Riittävät suojaetäisyydet pesäpaikkoihin tulee säilyttää häirinnän välttämiseksi.

4.6 Perinnebiotoopit ja kulttuuriympäristöt

Perinne- ja kulttuuribiotooppien 24 vastuulajista yhdeksää esiintyy Tampereella.

Ahdeyökkönen (*Athetis gluteosa*), erityisesti suojeltava, erittäin uhanalainen (EN).

Tampereen esiintymistä useampi on rajattu luonnonsuojelulain mukaisilla rajasäätöksillä Järvensivulla ja ratapihan alueella. Esiintymiä on myös pääradan varrella Peltolammilla ja Rajamäessä. Esiintymät sijaitsevat pääosin rata-alueella, eivätkä ole Tampereen hallinnoimia. Tampereen osittaisessa hoidossa on Järvensivu-lidesranta-tien pohjoispuolen ratapenkka lidesaukiolta Teerentielle asti, jossa viheralueen hoito tulee tarkistaa lajin elinympäristövaatimukset huomioiden. Lisäksi pääradan varrelta tehdyistä havainnoista eteläisin esiintymärajaus ulottuu myös luonnonsuojelualueohjelman kohteen Rajamäki läntisimpään reunaan.

Kuva 24. Ahdeyökkönen. Kuva Laji.fi mediakirjasto, M. Virtala, Creative Commons, Vapaa 4.0

Lämpimillä hiekkarinteillä, kedoilla, ratapenkereillä. Kaikkien esiintymien säilymiselle olennaista on alueiden säilyminen avoimina ja melko paahteisina eli mahdollisten vieraslajien ja vesaikon torjunta, sekä mahdollisesti niitto loppukesällä.

Mäkihiilikoi (*Anacampsis fuscella*), erityisesti suojeltava, erittäin uhanalainen (EN).

Toukka elää metsäapilalla (*Trifolium medium*), myös keltamaitteella (*Lotus corniculatus*), yhteenpunottujen lehtien (3–4 lehteä) välisessä mytyssä. Tampereen esiintymät lähinnä teiden ja rautateiden paahteisilta varsilta, sekä Nekalasta lajille kunnostetulta vanhalta hiekkakentältä Mustametsän päiväkodin eteläpuolelta.

Kuva 25. Mäkihiilikoi. Kuva Laji.fi mediakirjasto, Malinen, Pekka; Luomus, Creative Commons, Jaa-Samoin 4.0

Esiintymistä muutama sijaitsee ahdeyökköksen rajauspäätösalueilla. Esiintymistä suuri osa sijaitsee ainakin osittain valtion hallinnoimilla tie- ja rata-alueilla. Seuraavien Tampereen hallinnoimilla viheralueilla sijaitsevien tai osittain sijaitsevien esiintymien hoito tarkistettava/päivitettävä lajin huomiovaksi: 1. Villilä Salmenpuisto, 2. Ratakistonahde, 3. Ala-Villilänpuisto, 4. asemakaavaton viheralue Nokian moottoritien p-puolella Ratakistonkadun alikulun länsipuolella, 5. Järvensivu lidesranta-tien pohjoispuolen ratapenkka lidesaukiolta Teerentielle asti (tämä alue myös ahdeyökköksen rajauspäätösalue), 6. Rautaharkossa Veturikadun ja rata-alueen välisen meluvallin itäreuna, 7. Nekalantien varsi lidesjärven lintutornille vievän tien risteyksessä.

lidesjärven Hevoshaan esiintymää on laidunnus- ja niittohoidossa, ja laidunnuksen ja muun hoidon vaikutusta tulee seurata. Nekalan Mustametsän esiintymä on kaavassa suojelumerkinnällä sl-16 ja sitä hoidetaan lajin turvaavan hoitosuunnitelman mukaan.

Kaikkien esiintymien säilymiselle olennaista on alueiden säilyminen avoimina ja melko paahteisina eli mahdollisten vieraslajien ja vesaikon torjunta sekä niitto loppukesällä.

Kyyhkyrusokas (*Entoloma porphyrophaeum*), sieni, silmälläpidettävä (NT).

Tampereella tavattu Haiharassa viheralueella, puistonurmikolla. Vain yksi havainto Tampereelta ja ainoastaan kolme muuta 2000-luvun havaintoa muualta Etelä-Suomesta. Esiintyy kuivilla niityillä, kedoilla, hakamailla ja metsälaitumilla. Uhkana umpeenkasvu. Viheralueen hoitoa

Kuva 26. Kyyhkyrusokas. Kuva Laji.fi mediakirjasto, Petri Roponen, Creative Commons, Jaa-Samoin 4.0

jatketaan kuten aiemmin esiintymän turvaamiseksi. Tarvittaessa tarkistetaan hoidon soveltuvuus lajille.

Kalvasrusokas (*Entoloma prunuloides*), sieni, erityisesti suojeltava laji, erittäin uhanalainen (EN).

Lajilla on vain kolme 2000-luvun havaintopaikkaa Suomessa ja niistä yksi Tampereella. Tampereella tavattu Haiharassa viheralueella, puistonurmikolla. Esiintyy kuivilla niityillä, kedoilla, hakamailla ja metsälaitumilla. Uhkana umpeenkasvu. Viheralueen hoitoa jatketaan kuten aiemmin esiintymän turvaamiseksi. Tarvittaessa tarkistetaan hoidon soveltuvuus lajille.

Kuva 27. Loistuppisieni. Kuva Laji.fi mediakirjasto, Esa Kalska, Creative Commons, Jaa-Samoin 4.0

Loistuppisieni (*Volvariella surrecta*), vaarantunut (VU)

Pirkanmaan ainoa esiintymä lidesjärvellä Nekalan puoleisella puistovyöhykkeellä. Laji loisii toisen sienilajin, härmämalikan, lakeilla. Muut elinympäristövaatimukset ovat epäselviä.

Ahosilmäruoho (*Euphrasia officinalis subsp. officinalis*), erityisesti suojeltava, erittäin uhanalainen (EN).

Kuva 28. Ahosilmäruoho. Kuva Laji.fi mediakirjasto, Jouko Rikkinen, Creative Commons, Ei-Kaupallinen 4.0

Iso-Murron haka, Natura-alue. Siirtyi kaupungin omistukseen vuonna 2023. Hoitosuunnitelma laadittu ja toteutetaan valtion luonnonsuojeluviranomaisen ohjauksessa.

Ketokatkerö (*Gentianella campestris*) erityisesti suojeltava, erittäin uhanalainen (EN).

Tampereella esiintyy Natura-alueella Iso-Murron haka. Alue siirtyi kaupungin omistukseen vuonna 2023. Hoitosuunnitelma laadittu ja toteutetaan valtion luonnonsuojeluviranomaisen ohjauksessa.

Kuva 29. Ketokatkerö. Kuva Laji.fi mediakirjasto, Jouko Rikkinen, Creative Commons, Ei-Kaupallinen 4.0

Tummaverkkoperhonen (*Melitaea diamina*), erityisesti suojeltava, rauhoitettu, erittäin uhanalainen (EN).

Tampereen omistamilla alueilla tiedossa kuusi elinympäristöä. Näistä neljä on suojeltu rajauspäätöksellä ja niitä hoidetaan lajin elinolosuhteita ylläpitävällä ja parantavalla tavalla. Muut kaksi esiintymää on mahdollisesti otettavissa hoidon piiriin, mikäli tarvetta ilmenee.

Kuva 30. Tummaverkkoperhonen. Kuva Lasse Kosonen.

Räystäspääsky (*Delichon urbicum*), rauhoitettu, erittäin uhanalainen (EN).

Pesiä esimerkiksi rakennusten, satamien ja siltojen rakenteissa, mutta pesinnöistä ei ole kerätty paikkatietoa. Lajin pesät ovat pysyviä, vuodesta toiseen käytössä, ja siten luonnonsuojelulain mukaisesti säilytettäviä myös pesimäajan ulkopuolella.

Laji on vähentynyt voimakkaasti erityisesti vuoden 2007 jälkeen. Vuosien 1983 ja 2012 välillä pesivien räystäspääskyjen määrä väheni koko maassa noin 75 %. Muutos johtuu maatalouden tehostumisesta sekä uusien rakennusten sopimattomuudesta räystäspääskyjen pesäpaikoiksi.

Räystäspääskyn pesintämahdollisuuksia voidaan parantaa muun muassa asentamalla rakennuksiin niille suunniteltuja

Kuva 31. Räystäspääsky. Kuva Laji.fi mediakirjasto, Jarkko Santaharju, Creative Commons, Ei-Kaupallinen, Ei-Muutoksia 4.0

tekopesiä sopiville paikoille, kuten vesistöjen ja eläintilojen ympäristöön.

Seuraavien lajien esiintymisestä on Tampereelta havaintoja, mutta ne ovat joko hyvin vanhoja, epätarkkoja tai epäluotettavia, tai tulkittu jo hävinneiksi:

- **Peltorusojuuri** (*Buglossoides arvensis* -ryhmä), kasvi
- **Ketonukki** (*Androsace septentrionalis*), kasvi
- **Raspikieli** (*Trichoglossum walteri*), sieni
- **Trioza rotundata** -kemppilaji, hyönteinen

5 Lajisuojauskohteet koontitaulukko

Luontotyyppi	Laji (pun= havainto- tieto salassapi- dettävä)	Esiinty- mien määrä Tampe- reen alueilla	Esiinty- mät luon- non- suoje- lualu- eilla	Esiinty- mät luonnon- suojaus- alueoh- jelma- kohteilla	Ohjelma- kohteet	Esiinty- mät kaavan suoja- lukoh- teilla	Vaatii selvi- tyk- sen	Vaatii toimen- pide- suunni- telman	Muut toimenpidetarpeet
Kangasmetsät ja harjumetsät	Hiirihaukka	0-x							Metsienhoidon toiminta- mallin päivitys
Kangasmetsät ja harjumetsät	Mehiläishaukka	1							Metsienhoidon toiminta- mallin päivitys
Kangasmetsät ja harjumetsät	Varpuspöllö	18	5	4	salassapidet- tävä				Metsienhoidon toiminta- mallin päivitys
Kangasmetsät ja harjumetsät	Töyhtötiainen	8	3	2	Kauppi-Nii- hama, Niemen- nokka				Metsienhoidon toiminta- mallin päivitys
Lehdot	Suomennunnamit- tari	0							Metsienhoidon toiminta- mallin päivitys
Lehdot	Hajuheinä	7	3			3			Metsienhoidon toiminta- mallin päivitys
Lehdot	Valkoselkätikka	0-x							Metsienhoidon toiminta- mallin päivitys
Lehdot	Hämeenhitukoi	2	1						Metsienhoidon toiminta- mallin päivitys
Lehdot	Lustehitukoi	2		1	Rajamäki		x		Kaavoituksen tarkastelu (yleiskaavan AP-alue So- rilassa), Metsienhoidon toimintamallin päivitys
Lehdot	Keltajänökorva	1					x		Viheralueiden hoito. Pir- kanmaan ainoa esiin- tymä, valtakunnallisesti esiintymiä tiedossa vain neljä.
Lehdot	Niinijäärä	5		1	Pitkäahde	1		x	Viheralueiden hoito sekä metsienhoidon toiminta- mallin päivitys
Lehdot	Kuusamalaisiipi	1-2							Metsienhoidon toiminta- mallin päivitys
Järvet, lammet ja rannat	<i>Agabus striolatus</i>	2		1	lidesjärvi		x	x	lidesjärven hoito- ja käyt- tösuunnitelmassa lajin elinympäristön olosuhteiden parantaminen
Järvet, lammet ja rannat	Punasotka	1		1	lidesjärvi			x	lidesjärven hoito- ja käyt- tösuunnitelmassa lajin elinympäristön olosuhteiden parantaminen
Järvet, lammet ja rannat	Nokikana	21	2	19	lidesjärvi			x	lidesjärven hoito- ja käyt- tösuunnitelmassa lajin elinympäristön olosuhteiden parantaminen
Järvet, lammet ja rannat	Kynäjalava	n. 380 yksilöä v. 2013	2			n. 80		x	Viheralueiden hoito sekä metsienhoidon toiminta- mallin päivitys
Järvet, lammet ja rannat	Lietetatar	8		4	Kauppi-Nii- hama	1			
Järvet, lammet ja rannat	Luhtaorvokki	1		1	lidesjärvi		x	x	lidesjärven hoito- ja käyt- tösuunnitelmassa lajin elinympäristön olosuhteiden parantaminen

Virtavedet	Toutain	7	1	1	lidesjärvi				Virtavesissä Pärrinkoski. Järvissä lidesjärvi, Särki-järvi, Sääksjärvi, Pyhä-järvi, Löytänänjärvi, Pa-halampi.
Virtavedet	Noropalkonen	1	1						Peltolampi-Pärrinkosken hoito- ja käyttösuunni-telma
Virtavedet	Vähäsilmupalkonen	1		1	Terälähdän luontokoulun metsä				
Virtavedet	Purosuomusammal	3	2					x	Peltolampi-Pärrinkosken hoito- ja käyttösuunni-telma, Nallin luonnon-suojelualueen hoito- ja käyttösuunnitelma, Vor-miston Myllypuron ennal-listamisen seuranta
Lähteiköt	Harsosammal	4	1	3	Ylä-Pirttijärvi			x	Hoito- ja käyttösuunni-telma, ennallistamistar-kastelu
Lähteiköt	Etelänkoipikorri	1		1	Leppänen, osin			x	Hoito- ja käyttösuunni-telma, ennallistamisen seuranta
Suot	Korpihohtosammal	1							Metsienhoidon toiminta-mallin päivitys
Suot	Pohjansirkku	1		1	Ylä-Pirttijärvi			x	Hoito- ja käyttösuunni-telma, ennallistamistar-kastelu
Kalliot	Isotorasammal	1		1	Pitkäahde				
Kalliot	Huuhkaja	2							Metsienhoidon toiminta-mallin päivitys
Kalliot	Kolokärpänsammal	1	1						
Perinnebiotoopit ja kulttuuriympäristöt	Ahdeyökkönen	2	1	1	Rajamäki		x	x	Rata- ja tienvarsiesiintymien hoito yhteistyössä valtion luonnonsuojeluviranomaisen ja Väylävi-raston kanssa
Perinnebiotoopit ja kulttuuriympäristöt	Mäkihiilikoi	9	1			1		x	Viheralueiden hoito lides-järvi ja Nekala. Rata- ja tienvarsiesiintymien hoito yhteistyössä valtion luonnonsuojeluviran-omaisen ja Väyläviraston kanssa
Perinnebiotoopit ja kulttuuriympäristöt	Kyyhkyrusokas	1					x	x	Viheralueiden hoito Hai-hara
Perinnebiotoopit ja kulttuuriympäristöt	Kalvasrusokas	1					x	x	Viheralueiden hoito Hai-hara
Perinnebiotoopit ja kulttuuriympäristöt	Loistuppisieni	1					x	x	Viheralueiden hoito lides-järvenpuisto
Perinnebiotoopit ja kulttuuriympäristöt	Ahosilmäruoho	1	1					x	Iso-Murron Natura-alu-teen hoitosuunnitelma (valtion luonnonsuojelu-viranomainen)
Perinnebiotoopit ja kulttuuriympäristöt	Ketokatkeri	1	1					x	Iso-Murron Natura-alu-teen hoitosuunnitelma (valtion luonnonsuojelu-viranomainen)
Perinnebiotoopit ja kulttuuriympäristöt	Tummaverkkoperho-nen	6	4			5		x	Hoitosuunnitelmat ole-massa kahta aluetta lu-kuun ottamatta
Yhteensä n.		121	30	42					